

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. PHILOSOPHY. SOCIOLOGY. POLITICAL SCIENCE

e-ISSN: 1694-8823

№2(4)/2024, 1-6

ПОЛИТОЛОГИЯ

УДК: 325:314.7(545.2)(04)

DOI: [10.52754/16948823_2024_2\(4\)_1](https://doi.org/10.52754/16948823_2024_2(4)_1)

МИГРАЦИЯ - СОЦИУМДУН МЫЙЗАМ ЧЕНЕМДҮҮ ТАБИГЫЙ КӨРҮНҮШҮ

МИГРАЦИЯ – ЕСТЕСТВЕННОЕ ЗАКОНОМЕРНОЕ ЯВЛЕНИЕ СОЦИУМА

MIGRATION - A NATURAL REGULAR PHENOMENON OF SOCIETY

Акаев Аскар Абдыраимович

Акаев Аскар Абдыраимович

Akaev Askar Abdyraitovich

саясий и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.полит.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Osh State University

askarakaev71@mail.ru

Эркебаев Элес Мизанович

Эркебаев Элес Мизанович

Erkebaev Eles Mizanovich

ф.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ф.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Osh State University

rkebaev@oshsu.kg

МИГРАЦИЯ - СОЦИУМДУН МЫЙЗАМ ЧЕНЕМДҮҮ ТАБИГЫЙ КӨРҮНҮШҮ

Аннотация

Аталган макалада Кыргызстандын миграциялык саясаты улуттук диаспораларды сактоого, республиканын эмгек ресурстарын сарамжалдуу пайдаланууга багытталгандыгы туурасында айтылат. Этномиграциялык саясат стратегиясындагы борбордук звено болуп улуттук диаспораларга колдоо көрсөтүү жана сактоо боюнча комплекстүү иш-чараларды иштеп чыгуу жана жүзөгө ашыруу (баарынан мурда орус, украин ж.б.) эсептелет. Адамдын укугун анын улутуна карабастан коргоону камсыз кылып, кадр саясатынын жүзөгө ашыруудагы басымды алмаштырып, улуттан тышкары кадр саясатын жүргүзүү үчүн негиздерди иштеп чыгуу керек. Республиканын бардык негизги улуттарынын – биринчи кезек орус тилдериндеги билим берүүчүлүк программаларды сактоо чон мааниге ээ. Мамлекет коомдун жашоосунун бардык чөйрөсүндөгү орус тилинин ролуна ар тараптан колдоо көрсөтүүсү абзел.

Ачык сөздөр: миграция, социум, коом, эмгек ресурстары, экономикалык фактор, мамлекет, этнос, механизм, тенденция, социалдык топтор

МИГРАЦИЯ – ЕСТЕСТВЕННОЕ ЗАКОНОМЕРНОЕ ЯВЛЕНИЕ СОЦИУМА

Аннотация

В данной статье говорится о том, что миграционная политика Кыргызстана, должна быть направлена на сохранение национальных диаспор, на рациональное перераспределение трудовых ресурсов республики. Центральным звеном в стратегии этномиграционной политики является разработка, и реализация комплексных мер по поддержанию и сохранению национальных диаспор (прежде всего русской, украинской и др.). Необходимо обеспечить защиту прав человека вне зависимости от его национальности, нужно поменять акценты в осуществлении кадровой политики, разработать основы для проведения вненациональной кадровой политики. Важное значение имеет сохранение образовательных программ на языках всех основных национальностей республики и в первую очередь - на русском. Государство должно всемерно поддерживать роль русского языка во всех сферах жизни общества.

Ключевые слова: миграция, социум, общество, трудовые ресурсы, экономические факторы, государство, этнос, механизм, тенденция, социальные группы

MIGRATION - A NATURAL REGULAR PHENOMENON OF SOCIETY

Abstract

This article says that the migration policy of Kyrgyzstan should be aimed at preserving the national diasporas, at a rational redistribution of the labor resources of the republic. The central link in the ethnomigration policy is the development and implementation of comprehensive measures to maintain and preserve the national diasporas (primarily Russian, Ukrainian, etc.). It is necessary to ensure the protection of human rights, regardless of nationality, it is necessary to change the emphasis in the implementation of personnel policies, to develop the basis for an extra-national personnel policy. It is important to preserve educational programs in the languages of all the main nationalities of the republic, and primarily in Russian. The state should fully support the role of the Russian language in all spheres of society.

Keywords: migration, society, society, labor resources, economic factors, state, ethnic group, mechanism, tendency, social groups

Теманын актуалдуулугу. Миграция – бул социумдун мыйзам ченемдүү табигый көрүнүшү. Бир орундан экинчи жакка көчүү оң таасирин гана бербестен, терс таасирин тийгизсе да, адамдар бир орундан башка жерге көчүүнүн негизинде турмуш жана эмгек шарттарын жакшыртат. Көзөмөлсүз миграция көп учурда терс натыйжасын берет. Мисалга, көзөмөлдөнбөгөн миграция донор-өлкөнү алардын экономикалык өнүгүшү үчүн керек болгон эмгек ресурстарынан, жогору квалификациялуу адистеринен, окумуштууларынан ажыратышы мүмкүн. Көзөмөлдөнбөгөн миграция эмгек ресурстарын кабыл алып жаткан өлкөлөр үчүн да жагымсыз социалдык көрүнүштөрдү жаратат. Эмгек мигранттарынын чоң агымы коомдо социалдык абалдын курчушуна алып келет.

Миграциянын ушул жана башка көйгөйлөрүн чечүү калктын миграциясын пайда кылган экономикалык факторлорду пайдалануу жолу менен миграциялык процесстерди жөнгө салуу механизмдерин колдонуунун жана мамлекет тарабынан колдонулган иш-чаралар системасынын негизинде ишке ашырылат. Калктын миграциясын, объективдүү шарттар – адамдардын жакшыраак турмуш шарттарын: киреше, эмгек шарттары, укуктук корголуусу, социалдык жактан камсыздалуушу ж.б. табууга умтулганы пайда кылат. Миграциялык процесстерди өлкө менен коом үчүн керектүү нукка салууга чакырылган миграцияны жөнгө салуунун мамлекеттик формалары зарыл мааниге ээ. Кыргызстандын өкмөтүнүн максаты – калктын башка өлкөлөргө көчүп, ал жактан жумуш, аз материалдык жана моралдык чыгымдар менен болгон социалдык коргоо менен камсыз болуу мүмкүндүгүн жаратуучу уюштуруучулук-укуктук шарттарды түзүүдө [1; 7].

Көзөмөлдөнбөгөн миграция экономикалык жактан активдүү калкын жоготуп жаткан Кыргызстандын кызыкчылыгына өтө чоң зыян келтирет. Жакшыраак эмгек, турмуш жана социалдык камсыздоо шарттарын түзүү жолу менен адистердин ордун бекемдөө боюнча чаралардын комплексин иштеп чыгып, жүзөгө ашыруу зарыл. Бирок, башка жерге көчүү жөнүндөгү чечимдерди адамдар өздөрү кабыл алышат жана алардын кызыкчылыктары мамлекеттикке дал келбейт. Ошондуктан, мамлекет тарабынан миграцияны толук көзөмөлдөө мүмкүн эмес. Адамдардын көчүү эркиндиги – адамдын фундаменталдуу укутарынын бири. Миграциялык кыймыл тигил же бул жарандын өз алдынча чечиминин натыйжасы жана бул коом (мамлекет) менен миграцияланган жарандын кызыкчылыктарынын ортосундагы карама каршылык бар экендигин күбөлөндүрөт.

Кыргызстандын калкынын миграциясы жана анын региондорундагы саясий, демографиялык, социалдык, экономикалык процесстерге күчтүү таасир этет, ошондуктан, миграциялык процесстерди жөнгө салууга жана көзөмөлдөөгө багытталган мамлекеттик административдик чечимдердин мааниси кыйла жогорулады.

Өлкөнүн калкынын тышкы миграциясынын негизги агымы Россияга (мигранттардын жалпы санынын 81%) Казакстанга (15%) туура келет. Жыл сайын мигранттар Кыргызстанга миллиарддаган доллар которушат. Акча которуулардын жалпы агымынын 92% Россия Федерациясына, калганы Казакстан, АКШ жана башка алыскы чет өлкөлөргө туура келет.

Расмий маалыматтарга таянсак чет өлкөгө туруктуу жашоого кеткендердин саны 540 миңден ашуун мурунку мекендештер. Мындан тышкары, эмгек миграциясында 700 миңге жакын

адам бар. Алардын ичинен акыркы маалыматтар боюнча Россияда - 520 миң, Казакстанда - 80 миң, Түштүк Кореяда - 14 миң, Түркияда - 14 миң, алыскы чет өлкөлөрдө (Европа, АКШ, Жакынкы Чыгыш, Азия)) - 30 миң [5]. Бирок бул көрсөткүчтөр чындыгында бир кыйла көп экендиги талашсыз. Кыргызстандан барган эмгек мигранттарынын көпчүлүгү Россия Федерациясында жана Казакстан Республикасында жашашат. Иш жүзүндө Кыргыз Республикасынын эмгекке жарамдуу калкынын көпчүлүгү ЕАЭБ мамлекеттеринин аймагында иштешет.

Адистер акыйкат белгилегендей, миграция чоң оң маанайдагы күчкө ээ болуу менен өзгөчө талаш-тартыштуу көрүнүш болуп эсептелет. «Белгилүү бир кырдаалдарда (экономикалык жана социалдык-саясий туруксуздуктун, этникалык чыңалуунун өсүүсү, курал-жарактуу чыр-чатактар, бийликтин катачылыгы же пассивдүүлүгү ж.б.) миграция маселеси курчуп кетиши ыктымал да, көптөгөн өлкөлөрдүн өнүгүүсүндөгү моделдин өзгөрүүсүнө алып келет» [4]. Кырдаалдын өнүгүүсүнүн мындай сценарийинин чоң ыктымалдуулугу Кыргызстанда да бар.

Мамлекеттин калктын миграциялык жүрүмүнө таасир этүүсү жумушчу күчтүн миграциясынын өсүшү же азайышы, же турукташуусу үчүн шарт түзгөн миграциялык саясатынан көрүүгө болот. Укуктук жана социалдык-экономикалык шарттардын өнүгүнөн алып караганда мигранттардын укуктук жактан корголушу, жумушсуздуктун деңгээли, өлкөдөгү экономикалык кырдаал, калктын жашоо деңгээли, жаштардын кесиптик жактан өсүүсү үчүн мүмкүнчүлүктөр ж.б.у.с. факторлор чоң мааниге ээ. Ушул же дагы башка факторлордун таасирине байланышкан миграция түздөн-түз башкарылбайт, башкача айтканда бул процесс өнүгүүнүн максатка ылайыктуу багыт ала турган шарттарды түзүү зарыл [3; 9].

Мында коомдун экономикалык жана социалдык өнүгүүсүнүн деңгээли канчалык жогору болсо, миграциялык процесстерди ишке ашыруу жана башкаруу методдору ошончолук натыйжалуу болушу керек. Базар мамилелери шарттарында миграцияны башкаруунун мындай ыкмалары ылайыксыз. Дүйнөлүк практика калктын миграциясын, баарынан мурда эмгек ресурстарынын миграциясын башкаруунун бай тажрыйбасын топтогон: бул миграциялык процесстерди башкарууга административдик, позитивисттик жана социологиялык мамилелер. Миграцияны башкарууда административдик мамилени пайдаланып, мамлекет моралдык, идеологиялык, экономикалык жана өтө эрктүү административдик чечимдердин башка каражаттарын (мигранттарды чыгарып салуу-кийирүү, ар түрдүү тыюу салуучулук чараларды көрүү, миграцияны чектөө ж.б.) колдонот.

Калктын миграциясын башкарууда оң маанайдагы мамилени пайдаланууда мамлекет ар бир адамдын, үй-бүлөнүн миграциялык жүрүм-турумун эске алат. Миграция укуктук, экономикалык, социалдык, демографиялык, этникалык жана башка факторлорго көз каранды болгон жеке тандоонун натыйжасы катарында каралат. Калктын миграциясын башкаруунун механизм талдоодо оң маанайдагы мамилени өркүндөтүү жолун издөө максатында, миграциялык чечимдерди кабыл алуу үчүн өбөлгө катарында субъективдик, психологиялык факторлорун эске алуунун негизинде “менталдык (когнитивдик) карталар” методикасы колдонулат. Ошондой эле, иликтөөнүн дагы башка методикалары, мисалга, интервью алуу методу колдонулат.

Социологиялык мамиле калктын жеке артыкчылыктарын гана эмес, ошондой эле бул адамдар кирген коомдук топтордун да артыкчылыктарын колдонот. Постсоветтик мейкиндииктин чегинде миграциялык процесстерди башкарууну аныктоочу экономикалык, саясий, психологиялык, демографиялык мүнөздөгү өзөктүү өзгөрүүлөр болуп өттү. Миграциялык процесстердин өнүгүүсүнүн тенденциялары социалдык чыңалууну жогорулатуучу терс маанайдагы процесстер, рыноктук мамилелердин калыптанышы жана капиталдардын кубулушу менен аныкталат. Миграция өлкөдөгү саясий-экономикалык өзгөрүүлөргө тез эле таасирленет [8]. Экономикалык жана саясий факторлор калктын миграциялык жүрүмүнүн башкы кыймылдаткыч күчү болуп кала берет. Ушуга байланыштуу миграцияны жөнгө салуу калктын этникалык жана социалдык топтор үчүн нормалдуу жана тең укуктуу жашоо шарттарын камсыздоо жолу менен жүргүзүлүүгө тийиш. Бул жумуш орундарын түзүү, өндүрүштүн кээ бир тармактарын стимулдаштырууну, калктын кайсы бир этникалык жана социалдык топторунун дискриминацияланышына жол бербөөнү, алардын укуктук жактан камсыздальышын алдын ала караштырат.

Азыркы кезде коомдук талаш-тартыштардын сыртына чыкпаган көйгөйлөрдүн бири – Борбордук Азиядагы республикалардагыдай эле Кыргызстанда, жетектөөчү кызмат орундарда “титулдук улут” аталгандардын өкүлдөрүнүн көбүрөөк экендигин айтсак болот. Кээ бир облустарда этносттук азчылыктын өкүлдөрү титулдук улуттун өкүлдөрүнөн пайыздык катышта алда канча көбүрөөк болгондо, алар бир региондо же өлкөдө мыйзамдуу жол менен жетектөөчү кызмат ордун ээлей албаган учурларга дуушар болушат. Бардык аймактык пикир келишпестиктер, жер-суу ресурстар маселелеринин чечилбей калгандыгы, көтөрүлүштөрдүн болушу, ошондой эле Борбордук Азиядагы республикалардагы диаспоралар менен титулдук улуттар ортосундагы оор социалдык-экономикалык кырдаал абалдардын курчушуна жана чыр-чатактардын пайда болушуна негиз түзөт, алардын эң коркунучтуусу болуп этностор аралык чыр-чатактар саналат. Мындай учурга этностор менен мамлекеттер аралык пикир келишпестиктер кошулат, бул Борбордук Азия аймагындагы республикалар ичиндеги олуттуу жарылууга алып келиши менен коркунучтуу. Эгерде жогоруда белгиленген факторлор андан ары да өрчүй берсе, анда ал ар бир республикада өзүнчө ички саясий кырдаалдын турукташуусуна негиз болушу мүмкүн. Ошондуктан Борбордук Азияда жашаган диаспоралар (орус, тажик, өзбек, кыргыздар) үчүн жашоо тиричилигин бардык тармактарында жана өлкөнү башкарууда, ошондой эле алардын укуктарынын сакталышында, региондогу туруксуздук факторун жоюуда толук кандуу катышуусу үчүн өз ролунун маанилүү деңгээлин жогорулатуу зарыл. Белгиленген диаспоралар ички саясаттын объектиси жана региондогу эл аралык, эки тараптуу мамилелердин субъектиси, мамлекеттин ички жана тышкы саясаты ортосундагы байланыштыруучу түйүн, ошондой эле бардык Борбордук Азия регионундагы туруктуулуктун куралы экендигин белгилеп кетүү зарыл [2].

Жыйынтыктап айтканда, бүгүнкү күндө Кыргызстан экономикалык, саясий жана социалдык өнүгүүнүн маанилүү этабында турат. Бул процесстин негизги катышуучусу - эң мобилдүү, өзгөрүүгө жакын жана жаңы нерселерди кабыл алуучу, жарандык коомдун активдүү бөлүгү болгон жаштар. Булар ар кандай тармакта инновациялык долбоорлорду жана технологияларды ишке ашырууга жакшы жөндөмдүү жаштар[6].

Андыктан, Кыргызстандын миграциялык саясаты улуттук диаспораларды сактоого, республиканын эмгек ресурстарын акыл-эстүү кайра жайгаштырууга багытталышы керек. Этномиграциялык саясаттын стратегиясындагы борбордук звеносу болуп, улуттук диаспораларды (баарынан мурда орус жана украин) колдоо жана сактоо боюнча комплекстүү иш-чараларды иштеп чыгып, жүзөгө ашыруу саналат. Адамдын укугун, анын улутуна карабастан, коргоону камсыз кылуу зарыл, кадр саясатындагы басымдарды алмаштыруу, улуттардан тышкары кадрлар саясатын жүргүзүү үчүн негизди иштеп чыгуу керек. Республиканын негизги улуттарынын жана биринчи кезекте орусча билим берүү программаларын сактоо зарыл мааниге ээ. Мамлекет коом турмушунун бардык тармактарында расмий тилдин ролун бардык иш-чаралар менен колдоосу керек. Экономикалык чөйрөдө мамлекеттер аралык, Россия менен биргелешкен инвестициялык фонддор, ишканалар жана башкалардын иштөөсү үчүн жагымдуу шарттар түзүлүшү керек.

Колдонулган адабияттар

1. Миграция населения [Текст] / под общ. ред. О. Д. Воробьевой. – М.: [б. и.], 2001. – Вып. 6: Миграционная политика. – 176 с.
2. Элебаева, А. Современные миграционные процессы в Кыргызстане [Текст] / А. Элебаева // Постсоветские трансформации: отражение в миграциях / под ред. Ж. А. Зайончковской, Г. С. Витковской. – М., 2009. – С. 384-410.
3. Как получить паспорт гражданам, находящимся за пределами КР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.mfa.gov.kg/contents/view/id194>. – Загл. с экрана.
4. Дмитриев, А. В. Конфликтогенность миграции: глобальный аспект [Текст] / А. В. Дмитриев // Социол. исслед. – 2004. – № 10. – С. 4-13.
5. Демографический ежегодник Кыргызской Республики: 2015-2019. - Бишкек: Нацстатком КР, 2020. – С. 320.
6. Чекирова А.К. Кыргыз Республикасындагы калктын миграциясына укудук мүнөздөмө. // Известия вузов Кыргызстана, №6, 2020. Известия вузов Кыргызстана, № 6, 2020. С.-200-203.
7. Абжамилова, А. Ш. Трудовая миграция как инструмент устойчивого социально-экономического развития Кыргызстана / А. Ш. Абжамилова, Е. М. Давлетшина // Вестник Ошского государственного университета. – 2024. – № 2. – С. 384-394. – DOI 10.52754/16948610_2024_2_38. – EDN LZYSCHY.
8. Макыев, А. Т. Миграциялык процесстердин коомдун өнүгүшүнө тийгизген таасирлери жөнүндө / А. Т. Макыев, Б. М. Мурзакулов // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 1. – P. 65-71. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_1_64. – EDN WXOKVS.
9. Макыев, С. Т. Кыргызстандагы жаштар арасындагы миграция маселелери / С. Т. Макыев, Н. А. Табалдиева // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Экономика. – 2024. – No. 1(4). – P. 89-99. – DOI 10.52754/16948734_2024_1(4)_13. – EDN DTRNEB.